

## B.2. DEMOGRAFICKÉ A SOCIO-EKONOMICKÉ PODMÍNKY

### B.2.1. ÚVODNÍ SOCIO-PROSTOROVÁ CHARAKTERISTIKA ÚZEMÍ

Řešené území je dílčí součástí monocentrického metropolitního regionu Brna. Dlouhodobý vývoj sídelní struktury a socio-prostorového uspořádání území jsou tedy výrazně ovlivňovány intenzivními vztahy mezi Brnem jako dominantním metropolitním jádrem na straně jedné a vnitřně diferencovaným souborem obcí v zázemí na straně druhé. Formování moderního metropolitního regionu bylo zahájeno s nástupem průmyslového věku v závěru 18. století. Brno se v průběhu 19. století stalo organizačním jádrem silného průmyslového regionu a cílem masivních proudů migrace a pracovní dojížděky. Období tzv. velkoměstské urbanizace v první polovině 20. století dále posílilo regionální vliv Brna i v oblasti služeb. V poválečném období byl akcelerován hospodářský a populační růst některých malých a středních průmyslových měst v jeho těsném zázemí (Kuřim, Rosice). Přibližně od druhé poloviny 90. let je vývoj metropolitní oblasti významně utvářen procesy rezidenční a komerční suburbanizace, stejně jako změnami v rozložení pracovních příležitostí v zázemí Brna. Aktuální sídelní procesy společenského či ekonomického charakteru probíhající v řešeném území lze označit vesměs jako metropolizační, tj. probíhající ve větším nežli obecním měřítku převážně na ose Brno-zázemí.

Celkem 53 obcí je integrováno k Brnu především v rámci pracovního trhu, částečně pak také v rámci trhu bytového a dále prostřednictvím čerpání různých typů služeb (vzdělávacích, zdravotních, maloobchodních, aj.). Indikátorem silných metropolizačních procesů v řešeném území je především vysoká úroveň osobní mobility vyjádřená intenzitou každodenní dojížděky, stejně jako vysoké objemy migračních přesunů obyvatelstva na ose jádro – zázemí. Naznačené procesy diferencují také území samotného Brna, které nelze v řadě ukazatelů analyzovat jako homogenní prostorovou jednotku, nýbrž jako soubor dílčích území s rozdílnou pozicí a dynamikou v rámci metropolitního území. Představený rámec metropolizace definuje strukturu témat, procesů a ukazatelů, které jsou detailněji analyzovány dále v textu. Sledovány jsou tak ukazatele popisující demografické změny, resp. změny v rozložení obyvatelstva v řešeném území, dále indikátory prostorového vývoje pracovního a bytového trhu. Vzhledem k významné roli osobní mobility v každodenním fungování řešeného území jsou analyzovány také dostupné ukazatele intenzity a prostorové organizace dojížděky.

### B.2.2. METODICKÉ POZNÁMKY

- Údaje o počtu a struktuře obyvatel a také o populační dynamice (narození, zemřelí, přistěhovalí a vystěhovalí, tedy o přirozené a mechanické/migrační změně obyvatelstva) byly čerpány ze dvou datových zdrojů – z průběžné statistiky demografických údajů za obce vedené ČSÚ (počet trvale bydlících obyvatel, populační dynamika) a ze Sčítání lidu, domů a bytů 1991 a 2011 (počty obyvatel městských částí v Brně, věková struktura).
- Údaje o obvykle bydlícím obyvatelstvu v obcích byly převzaty ze Sčítání lidu, domů a bytů z roku 2011, poměry k počtu trvale bydlících platné v roce 2011 byly použity i pro výpočet obvykle bydlících v roce 2017.
- Problém představují demografické údaje pro městské části v Brně. Počet jejich obyvatel k 1. lednu příslušných roků byl v letech 1991 a 2011 stanoven na základě jejich poměrů k celkovému počtu obyvatel Brna podle censových dat, poměr z censu 2011 byl použit i pro výpočet počtu obyvatel městských částí v roce 2017. Další demografické údaje (populační dynamika) nejsou pro městské části k dispozici a není možné je spolehlivě odhadnout, z analýz byly proto vynechány.
- Údaje o pracovní a školní dojížděce byly čerpány ze Sčítání lidu, domů a bytů 2011. U přibližně 30 % osob však nebyly údaje o místě pracoviště a místě školy, které slouží jako základ pro analýzu dojížděky, v rámci censu vyplněny. Bylo tedy přistoupeno k dopočtu dat spočívajícím v poměrném rozpočítání nezjištěných osob

do jednotlivých známých dojížděkových proudů. Úprava byla zpracována na základě interních údajů ČSÚ o počtech a struktuře nezjištěných osob v jednotlivých obcích. Teprve z upravených dat byly následně odvozovány velikosti dojížděkových proudů, saldo dojížděky a počty obsazených pracovních míst.

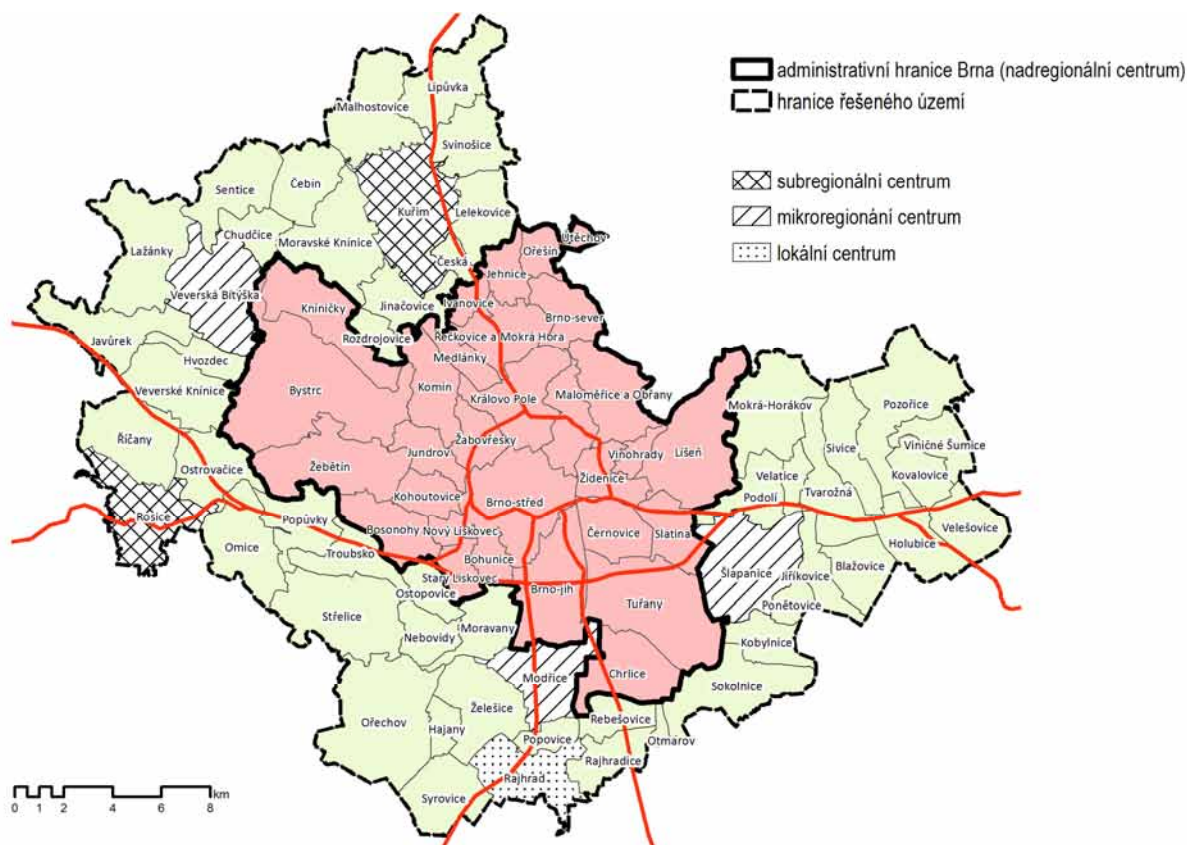
- Výpočet obsazených pracovních míst v jednotlivých městských částech, resp. urbanistických obvodech Brna může být zatížen určitou mírou nepřesnosti vyplývající z nutnosti dopočtu dojížděkových proudů uvnitř města.
- V roce 1991 byla obec Tetčice součástí obce Rosice. Pro potřeby analýzy byly proto relevantní údaje z censu i průběžné statistiky z roku 1991 přepočítány tak, aby odpovídaly územnímu rozsahu a dílčím podílům Tetčic a Rosic v censech 2001 a 2011, respektive v údajích průběžné statistiky v rocích 1991 a 1992.
- Další dílčí metodické poznámky jsou v případě potřeby blíže specifikovány v příslušném textu.

### B.2.3. SÍDELNÍ STRUKTURA

Řešené území je pouhou dílčí částí širšího metropolitního regionu Brna, která zahrnuje celkem 54 obcí (včetně Brna) o různé populační či pracovní velikosti. Všechny dotčené obce s výjimkou obce Javůrek náleží do OB3 metropolitní rozvojové oblasti Brno vymezené v Politice územního rozvoje a zpřesněné v rámci ZÚR JMK 2016. Všechny obce řešeného území bez výjimky pak náleží do území Brněnské metropolitní oblasti vymezené pro aplikaci nástrojů regionální politiky ITI (Integrované územní investice). U obou typů vymezení metropolitních regionů je akcentován zejména socio-ekonomický potenciál Brna a související rozvojová dynamika překračující jeho administrativní hranice. Osídlení řešeného území tedy funguje jako tzv. denní městský systém orientovaný na Brno.

ZÚR JMK dále vymezují 5 úrovní center osídlení – centra jsou chápána především jako střediska pracovních a obslužných funkcí. V řešeném území se nachází město Brno klasifikované jako nadregionální centrum, dále dvě subregionální centra – Kuřim a Rosice (z celkem 12 subregionálních center vymezených v JMK), tři mikroregionální centra – Rosice, Veverská Bítýška a Šlapanice (z celkem 16 mikroregionálních center vymezených v JMK) a jedno lokální centrum – Rajhrad (z celkem 17 lokálních center vymezených v JMK). Existence významově odstupňovaných center je důsledkem historického sídelního vývoje a současně předpokladem pro zajištění alespoň minimální úrovně socio-ekonomické soudržnosti a prostorové vyváženosti na území brněnské metropolitní regionu (znázornění subregionálních, mikroregionálních a lokálních center v území – viz obr. B2.1)

Použijeme-li k hodnocení sídelní velikosti obcí v rámci řešeného území ukazatel tzv. komplexní funkční velikosti (KFV) zohledňující primárně pracovní, ale současně také populační velikost dané obce ( $KFV = ((\text{počet obyvatel obce} / \text{počet obyvatel v celém území}) + 2 * (\text{počet pracovních míst v obci} / \text{počet pracovních míst v celém území})) / 3$ ), lze v řešeném území identifikovat několik skupin obcí odlišného funkčního významu (viz tab. B2.1). Zřetelný je řádovostní rozdíl mezi funkční velikostí Brna a ostatních center v řešeném území. U řady sekundárních center lze hovořit o tzv. aglomeračním stínu, kdy je v důsledku konkurenčního tlaku metropolitního jádra snižován rozsah nabízených funkcí a velikost jejich tradičních spádových oblastí.



Obr. B.2.1 Schéma řešeného území (obce a městské části) s vyznačenými centry osídlení dle ZÚR JMK

obec	komplexní funkční velikost (násobena 10 000)	charakteristika
Brno	8537,5	metropolitní jádro s výrazným převisem pracovní a populační funkce
Kuřim	250,7	sekundární metropolitní centra v území s výraznou pracovní funkcí
Modřice	219,2	
Šlapanice	107,0	
Rosice	91,3	sekundární metropolitní centra s výraznou obytnou funkcí
Rajhrad	55,7	
Veverská Bítýška	50,1	populačně velké obce zázemí s vyššími počty pracovních míst a s funkcí místních obslužných center
Střelice	41,5	
Moravany	40,4	
Mokrá-Horákov	40,2	
Sokolnice	30,7	
Troubsko	30,7	
Ořechov	30,5	
ostatní obce	25,1 a níže	-

Tab. B.2.1 Řádovostní úrovně obcí v řešeném území na základě komplexní funkční velikosti (ČSÚ 2017, SLDB 2011, vlastní výpočet)

Samotné Brno není z hlediska sídelní struktury homogenním územím. Lze vymezit několik typů zón lišících se jak z hlediska městské morfogeneze (vývoj, charakter a hustota zástavby), tak z hlediska funkce (obytná, pracovní, smíšená). Na území města se nachází přibližně 15 významnějších prostorových koncentrací obyvatel (viz tab. B.2.2) s různým profilem zástavby a sociální skladby.

územní koncentrace	přibližný počet obyvatel (v tisících)	charakteristika
vnitřní město	25	městský mix, čtvrti s kvalifikovanou populací, bytové domy
Královo Pole, Veverí, Žabovřesky	55	městský mix, čtvrti s kvalifikovanou populací, bytové a rodinné domy
Řečkovice, Medlánky	20	čtvrti s kvalifikovanou populací, bytové a rodinné domy, sídlištní zástavba
Bystrc	25	sídlištní zástavba
Černá Pole, Husovice	30	atraktivní čtvrti s vysokým sociálním statutem, vnitroměstské lokality s nízkým statutem
Lesná	15	sídlištní zástavba
Vínohrady, Líšeň	40	sídlištní zástavba
Židenice, Černovice	40	bytové a rodinné domy, vnitroměstské lokality s nízkým statutem
Slatina	10	bytové a rodinné domy, sídlištní zástavba
Kohoutovice	12	sídlištní zástavba
Nový Lískovec, Starý Lískovec, Bohunice	40	sídlištní zástavba
Komín, Jundrov	10	sídlištní zástavba, rodinné domy
Stránice, Pisárky	7	atraktivní čtvrti s vysokým sociálním statutem
Staré Brno, Štýřice	17	městský mix, bytové domy
Chrlice, Tuřany	8	příměstská zástavba, rodinné domy

Tab. B2.2 Územní koncentrace obyvatel v Brně (ČSÚ-SLDB2011, Atlas brněnské metropolitní oblasti 2015)

## B.2.4. DEMOGRAFIE

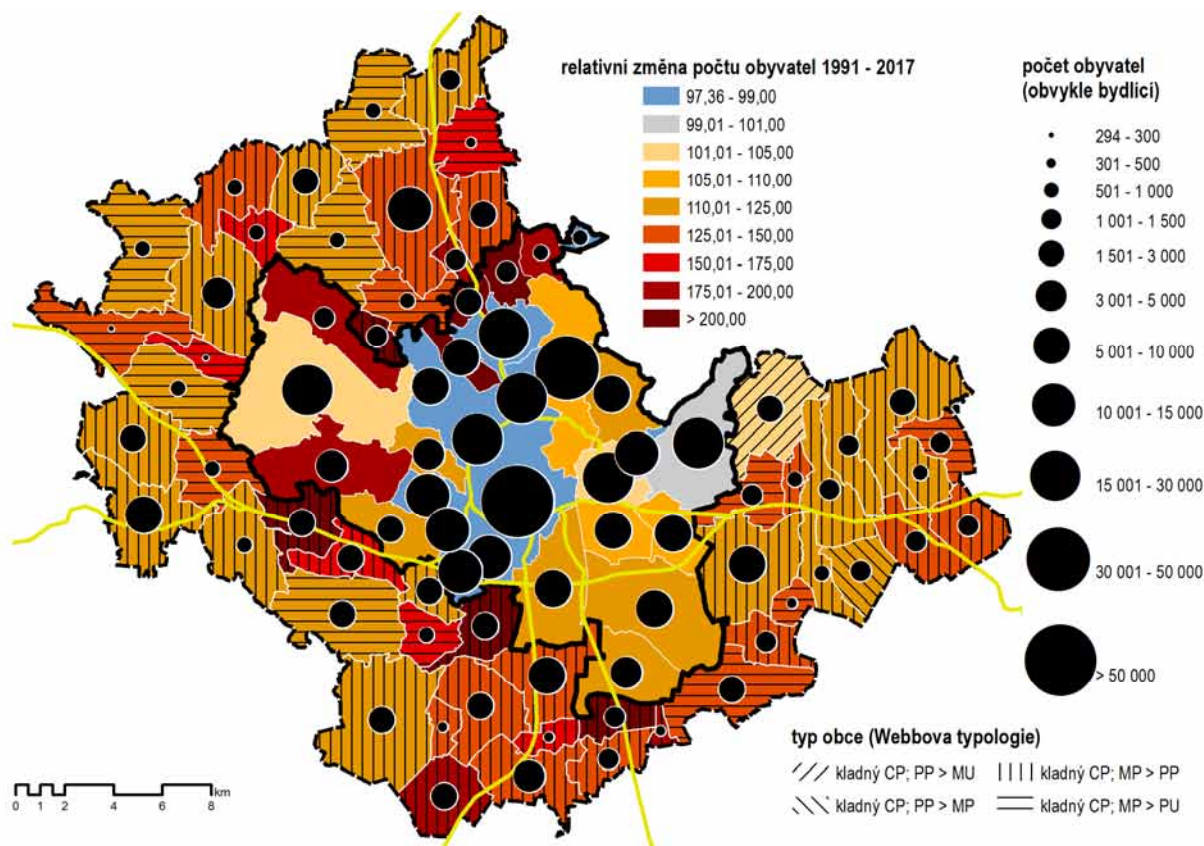
### B.2.4.1. Počet obyvatel a populační vývoj

V řešeném území žilo k 1. 1. 2017 celkem 481 869 obvykle bydlících obyvatel, což je údaj, který odpovídá lidem, kteří v daném místě sice nemusí být přihlášení k trvalému pobytu, ale fakticky zde bydlí, tedy zde obvykle tráví období každodenního odpočinku a jsou zde členy konkrétních domácností. Tento údaj je mírně vyšší ve srovnání s počtem obyvatel, který je v řešeném území ke stejnému datu přihlášen k trvalému pobytu – v tomto případě jde o 473 184 osob. Vyšší počet obvykle bydlících obyvatel koresponduje s celkově vysokou atraktivitou Brna a jeho bezprostředního okolí, a to jak z hlediska ekonomického postavení a síly pracovního trhu, tak i z hlediska široce chápané kvality života.

Obyvatelstvo je v řešeném území rozloženo silně nerovnoměrně (viz obr. B2.2), zhruba 80 % lidí (384,0 tisíc obvykle bydlících, respektive 378,0 tisíc trvale bydlících) žije v centrálním městě Brně a zbývajících 20 % osob (97,9 tis. obvykle bydlících, 95,2 tis. trvale bydlících) pak v ostatních 53 obcích tvořících bezprostřední zázemí Brna. Populačně největšími městskými částmi v rámci Brna jsou části střed (64,0 tis. obvykle bydlících obyvatel, 60,9 trvale bydlících obyvatel) a sever (47,4 tis., 47,0 tis.) a více než 20 tis. obvykle či trvale bydlících obyvatel mají i Královo Pole, Líšeň, Bystrc, Židenice a Žabovřesky (vyjmenované městské části jsou seřazeny sestupně, tedy podle klesající populační velikosti). Mimo Brno žije nejvíce lidí v obcích se statutem města, konkrétně jde o Kuřim (11,8 tis. obvykle bydlících, 11,0 tis. trvale bydlících), Šlapanice (7,6 tis., 7,4 tis.), Rosice (6,2 tis., 6,1 tis.), Modřice (5,5 tis., 5,2 tis.) a Rajhrad (3,9 tis., 3,7 tis.).

Populační vývoj v řešeném území byl mezi roky 1991 a 2017 ovlivňován zejména procesem rezidenční suburbanizace, který byl v případě Brna alespoň částečně kompenzován jeho vyšší atraktivitou pro osoby stěhující se na větší vzdálenosti, tedy pro migranty na národní a mezinárodní úrovni. Na celkovém populačním vývoji se podílela i složka přirozeného pohybu obyvatelstva, v jejímž rámci silně kolísal zejména počet narozených. V důsledku toho jak v Brně, tak i v okolních obcích docházelo mezi roky 1991 a 2004 k přirozenému úbytku obyvatelstva, který se ovšem později díky odložené porodnosti silných ročníků narozených v 70. letech 20. století překloupil do kladných hodnot. Výsledkem byl populační vývoj odlišující se mezi městem Brnem a jeho sousedními

obcemi – zatímco město Brno populačně ztrácelo (více než 10 tis. obyvatel mezi roky 1991 a 2017), všechny ostatní obce v řešeném území populačně rostly.



Obr. B2.2 Schéma počtu obvykle bydlících obyvatel k 1. 1. 2017 (ČSÚ 2017, vlastní dopočet), změny počtu obyvatel 1991 – 2017 (ČSÚ-Databáze demografických údajů) a Webbovy typologie obcí (ČSÚ-Databáze demografických údajů)

Hodnocení populačního vývoje řešeného území v období mezi roky 1991 je vhodné provést i v detailnějším pohledu, tedy za jednotlivé obce a městské části Brna. Takový pohled je prostřednictvím údajů o relativní změně počtu obyvatel znázorněn v obr. B2.2 a analyticky zpracován také v tab. B2.3 a B2.4. Relativně vysoké přírůstky celkového počtu obyvatel byly zaznamenány zejména v silně suburbanizovaných obcích, které se nacházejí bezprostředně za administrativní hranicí města Brna. Typickými reprezentanty takových obcí jsou např. Otmarov, Rebešovice, Moravany, Popůvky, Rozdrojovice či Česká. O vysoké rezidenční atraktivitě lokalit nacházejících se v blízkosti centrálních částí Brna svědčí i poměrně vysoké populační přírůstky v okrajových městských částech, v uvedeném období totiž relativně nejrychleji vzrostl počet obyvatel v Útěchově, Ivanovicích, Medláncích, Jehnicích, Žebětíně, Ořešíně a Kníničkách. Fenomén suburbanizace se tak netýká pouze obcí ležících za administrativní hranicí Brna, nýbrž i městských částí charakteristických vysoko-statusovým bydlením v rodinných domech v kvalitním prostředí. V uvedených typech obcí a městských částí byla v uvedeném období zaznamenána i intenzivní výstavba nových domů a bytů, celkový počet nově dokončených bytů zde často převyšuje hodnotu několika set jednotek.

Úbytky počtu obyvatel byly mezi roky 1991 a 2017 zaznamenány převážně v centrálních částech města Brna (populační ztráta zde překračuje hodnotu 30 tis. osob), z nichž se relativně velký počet obyvatel vystěhoval právě buď do okrajových městských čtvrtí anebo do obcí v subúrbánním lemu města. Počet obyvatel se přitom v rámci Brna snižuje zejména ve dvou typech městských čtvrtí, jednak v centrálních částech (střed, Královo Pole), kde dochází

vlivem lokalizace dalších činností částečně k poklesu jejich rezidenčního charakteru, a jednak v částech typických vysokým zastoupením sídlištní panelové zástavby (Starý Lískovec, Bohunice, Vinohrady a Kohoutovice).

relativní změna počtu obyvatel mezi roky 1991 a 2017 (v %, 1991 = 100,0 %)	počet obcí v kategorii	názvy obcí v kategorii (obce jsou seřazeny vzestupně podle rostoucí relativní změny počtu obyvatel)	počet trvale bydlících obyvatel				změna počtu obyvatel (abs.)
			v r. 1991		v r. 2017		
			(abs.)	(v %)	(abs.)	(v %)	
97,36 – 99,00 (velmi mírný pokles)	1	Brno	388 223	84,4	377 973	79,9	-10 250
99,01 – 101,00 (stabilita)	0	.	0	0,0	0	0,0	0
101,01 – 105,00 (velmi mírný růst)	1	Mokrá-Horákov	2 661	0,6	2 768	0,6	107
105,01 – 110,00 (mírný růst)	0	.	0	0,0	0	0,0	0
110,01 – 125,00 (růst)	20	Jiříkovice, Blažovice, Kovalovice, Veverská Bítýška, Ořechov, Čebín, Veverské Knínice, Lažánky, Tvarožná, Omice, Lipůvka, Malhostovice, Střelice, Pozoříce, Ostopovice, Šlapanice, Rosice, Sívce, Říčany, Moravské Knínice	34 408	7,5	40 792	8,6	6 384
125,01 – 150,00 (významný růst)	19	Ostrovačice, Hajany, Javůrek, Rajhradice, Kuřim, Kobylnice, Ponětovice, Viničné Šumice, Rajhrad, Sokolnice, Velešovice, Velatice, Holubice, Podolí, Jinačovice, Sentice, Želešice, Lelekovice, Modřice	27 591	6,0	37 461	7,9	9 870
150,01 - 175,00 (silný růst)	6	Popovice, Chudčice, Troubsko, Hvozdec, Nebovídy, Svinošice	3 098	0,7	4 946	1,0	1 848
175,01 – 200,00 (velmi silný růst)	3	Syrovice, Česká, Otmarov	1 641	0,4	3 025	0,6	1 384
200,01 a více (extrémní růst)	4	Rozdrojovice, Rebešovice, Moravany, Popůvky	2 519	0,5	6 219	1,3	3 700
<b>Celkem</b>	<b>54</b>	.	<b>460 141</b>	<b>100,0</b>	<b>473 184</b>	<b>100,0</b>	<b>13 043</b>

Tab. B2.3 Kategorizace obcí podle relativní změny počtu obyvatel mezi roky 1991 a 2017 (ČSÚ 2017)

Vzájemný poměr dílčích složek, tedy přirozené a mechanické/migrační měny obyvatelstva, na celkovém populačním vývoji lze v jednotlivých obcích vizualizovat prostřednictvím identifikace typu obce podle tzv. Webbovy typologie (konkrétní výsledky pro obce řešeného území viz v obr. B2). Webbova typologie tedy rozděluje obce jednak na základě vzájemného vztahu těchto dílčích parametrů a jednak na základě jejich konkrétních hodnot do celkem 8 typů, z nichž 4 (typy A, B, C a D) jsou charakteristické celkovým populačním přírůstkem a 4 další typy (E, F, G a H) jsou charakteristické populačním úbytkem:

- typ A – celkový přírůstek daný především přirozeným přírůstkem, který dostatečně kompenzuje záporné migrační saldo; v řešeném území do tohoto typu patří 1 obec (Mokrá-Horákov);
- typ B – celkový přírůstek daný kombinací většího přirozeného přírůstku a menšího kladného migračního salda; v řešeném území do tohoto typu patří 1 obec (Blažovice);
- typ C – celkový přírůstek daný kombinací většího kladného migračního salda a menšího přirozeného přírůstku; v řešeném území do tohoto typu patří 36 obcí;
- typ D – celkový přírůstek daný především kladným migračním saldem, které dostatečně kompenzuje přirozený úbytek; v řešeném území do tohoto typu patří 15 obcí;

- typy E, F, G a H – celkový úbytek generovaný analogicky k předchozím typů zbývajících kombinacemi přirozené a mechanické/migrační měny obyvatelstva, s výjimkou města Brna (typ G – kombinace většího záporného migračního salda a menšího přirozeného úbytku) se v řešeném území obce tohoto typu nevyskytují.

V řešeném území jsou zcela dominantně zastoupeny obce typů C a D, tedy obce, v nichž je pro celkový populační vývoj určující migrační složka, která je většinou doprovázena nižším kladným přirozeným přírůstkem (typ C, 36 obcí) anebo je její efekt částečně snižován menším přirozeným úbytkem (typ D, 15 obcí). Kombinace kladného migračního salda a přirozeného přírůstku je pro suburbánní obce typickým jevem, protože mezi přistěhovaletmi jsou často zastoupeny právě osoby ve věku maximální intenzity porodnosti, tedy osoby ve věku, kdy si často pořizují děti.

relativní změna počtu obyvatel mezi roky 1991 a 2017 (v %, 1991 = 100,0 %)	počet MČ v kategorii	názvy MČ v kategorii (MČ jsou seřazeny vzestupně podle rostoucí relativní změny počtu obyvatel)	počet trvale bydlících obyvatel				změna počtu obyvatel (abs.)
			v r. 1991		v r. 2017		
			(abs.)	(v %)	(abs.)	(v %)	
77,45 – 95,00 (pokles)	7	Královo Pole, Kohoutovice, Žabovřesky, Vinohrady, Bohunice, Starý Lískovec, střed	195 379	50,3	162 557	43,0	-32 822
95,01 – 99,00 (velmi mírný pokles)	3	Líšeň, Řečkovice a Mokrý Hora, Komin	50 098	12,9	49 372	13,1	-726
99,01 – 101,00 (stabilita)	0	.	0	0,0	0	0,0	0
101,01 – 105,00 (velmi mírný růst)	2	Židenice, Bystrc	44 759	11,5	46 220	12,2	1 461
105,01 – 110,00 (mírný růst)	3	Slatina, sever, Černovice	59 912	15,4	63 987	16,9	4 075
110,01 – 125,00 (růst)	6	Bosonohy, jih, Jundrov, Maloměřice a Obřany, Chřlice, Tuřany	25 755	6,6	29 911	7,9	4 156
125,01 – 150,00 (významný růst)	0	.	0	0,0	0	0,0	0
150,01 – 175,00 (silný růst)	0	.	0	0,0	0	0,0	0
175,01 – 200,00 (velmi silný růst)	4	Kníničky, Ořešín, Žebětín, Nový Lískovec	8 469	2,2	16 554	4,4	8 085
200,01 a více (extrémní růst)	4	Jehnice, Medlánky, Ivanovice, Útěchov	3 855	1,0	9 375	2,5	5 520
<b>Celkem</b>	<b>29</b>	.	<b>388 223</b>	<b>100,0</b>	<b>377 973</b>	<b>100,0</b>	<b>-10 250</b>

Tab. B.2.4 Kategorizace městských částí (MČ) Brna podle relativní změny počtu obyvatel mezi roky 1991 a 2017 (ČSÚ 2017)

#### B.2.4.2. Struktura populace

Nejdůležitější dílčí strukturou, která silně ovlivňuje demografický potenciál obyvatelstva určitého území, je struktura podle věku. Její hodnocení je založeno jednak na analýze údajů o relativním zastoupení hlavních věkových kategorií na celkové populaci (dětské: 0 – 14 roků, produktivní: 15 – 64 roků a seniorské: 65 a více roků) a jednak na výpočtu syntetického ukazatele, tzv. indexu stáří, který vzájemně porovnává početnost seniorské a dětské složky obyvatelstva. V řešeném území lze nalézt řadu obcí, které mají spíše mladou věkovou strukturu (viz tab. B.2.5), charakteristickou jako vysokým zastoupením dětské složky obyvatelstva, tak i nízkými hodnotami indexu stáří nepřekračujícími hodnotu 90. Jedná se většinou o silně suburbanizované obce nacházející se v blízkém okolí jádrového města Brna. Tyto obce jsou typické vysokým kladným migračním saldem lidí v produktivním a zároveň reprodukčním věku, což ve svém důsledku posiluje i jejich reprodukční dynamiku a přispívá tak ke zmlazení věkové struktury. Jádrové město Brno je naopak,

podobně jako ostatní velká města České republiky, charakteristické spíše intenzivním procesem stárnutí obyvatelstva. Podíl osob ve věku 65 a více roků v Brně dosahoval v roce 2011 hodnoty 17,3 % a index stáří činil 135,8.

kategorie indexu stáří		počet obcí v kategorii	názvy obcí (obce jsou seřazeny vzestupně podle rostoucího indexu stáří)
označení	hodnoty		
výrazně mladší obce	do 69,9	7	Popůvky, Moravany, Rebešovice, Otmarov, Syrovice, Svinošice, Velešovice
mladší obce	70,0 - 89,9	14	Ponětovice, Rozdrojovice, Kuřim, Troubsko, Holubice, Velatice, Sentice, Želešice, Mokrá-Horákov, Lelekovice, Kobylnice, Nebovidy, Viničné Šumice, Podolí
střední obce	90,0 - 109,9	17	Rajhradice, Sívce, Česká, Omice, Veverské Knínice, Popovice, Sokolnice, Rosice, Pozořice, Říčany, Chudčice, Jinačovice, Veverská Bítýška, Jiřikovice, Čebín, Ostrovačice, Lipůvka
starší obce	110,0 - 129,9	13	Rajhrad, Moravské Knínice, Tvarožná, Ostopovice, Střelice, Modřice, Blažovice, Šlapanice, Ořechov, Lažánky, Malhostovice, Kovalovice, Hajany
výrazně starší obce	130,0 a více	3	Hvozdec, Brno, Javůrek

Tab. B2.5 Kategorizace obcí podle hodnot indexu stáří v roce 2011 (index stáří je počítán jako poměr obyvatelstva ve věku 65 a více roků k počtu obyvatel ve věku 0 – 14 roků, SLDB 2011)

## B.2.5. PRÁCE A VZDĚLÁVÁNÍ

### B.2.5.1. Pracovní místa

V řešeném území se nachází téměř 285 000 obsazených pracovních (stav k roku 2011). Vzhledem k tomu, že počet zaměstnaných ekonomicky aktivních osob žijících v území se pohybuje okolo počtu 220 000, je zřejmý převis počtu pracovních příležitostí nad nabídkou pracovní síly v území. Tato prostorová nerovnováha je důvodem poměrně intenzivní pracovní dojížděky (zejména do Brna) z obcí mimo řešené území.

Rozložení pracovních míst v území je nerovnoměrné (viz obr. B2.3). Město Brno se na celkovém počtu podílí 88 procenty a představuje tak nejsilnější pracovní centrum v území. Rovněž v rámci města Brna je prostorový vzorec pracovních míst homogenní. Pracovní funkce je soustředěna zejména do městských částí Brno-střed (cca 80 000 OPM), Brno-Královo Pole (cca 26 000 OPM), Brno-sever (cca 20 000 OPM), Brno-jih (cca 14 000 OPM) a Brno-Židenice (cca 12 000 OPM). Detailnější pohled na vybrané koncentrace pracovních příležitostí v Brně podává tabulka B2.6.

lokality (ZSJ)	obsazená pracovní místa	MČ / významné koncentrace pracovních míst
širší vnitřní město (Náměstí Svobody, Zelný trh, Janáčkovo divadlo, Gorkého, Třída kapitána Jaroše, Příční, Pekařská, Konečného náměstí, U stadiónu, Dřevařská)	35 000	Brno-střed
Pod Palackého vrchem	7 000	Brno-Královo Pole / Technologický park, VUT
Tuřanka	6 000	Brno-Slatina / průmyslová zóna Černovická terasa
Kejbaly	5 000	Brno-Bohunice / Fakultní nemocnice Brno, kampus MU
administrativní a obchodní zóna Heršpická (Nákladové nádraží)	4 000	Brno-střed / Spielberk Office Centre

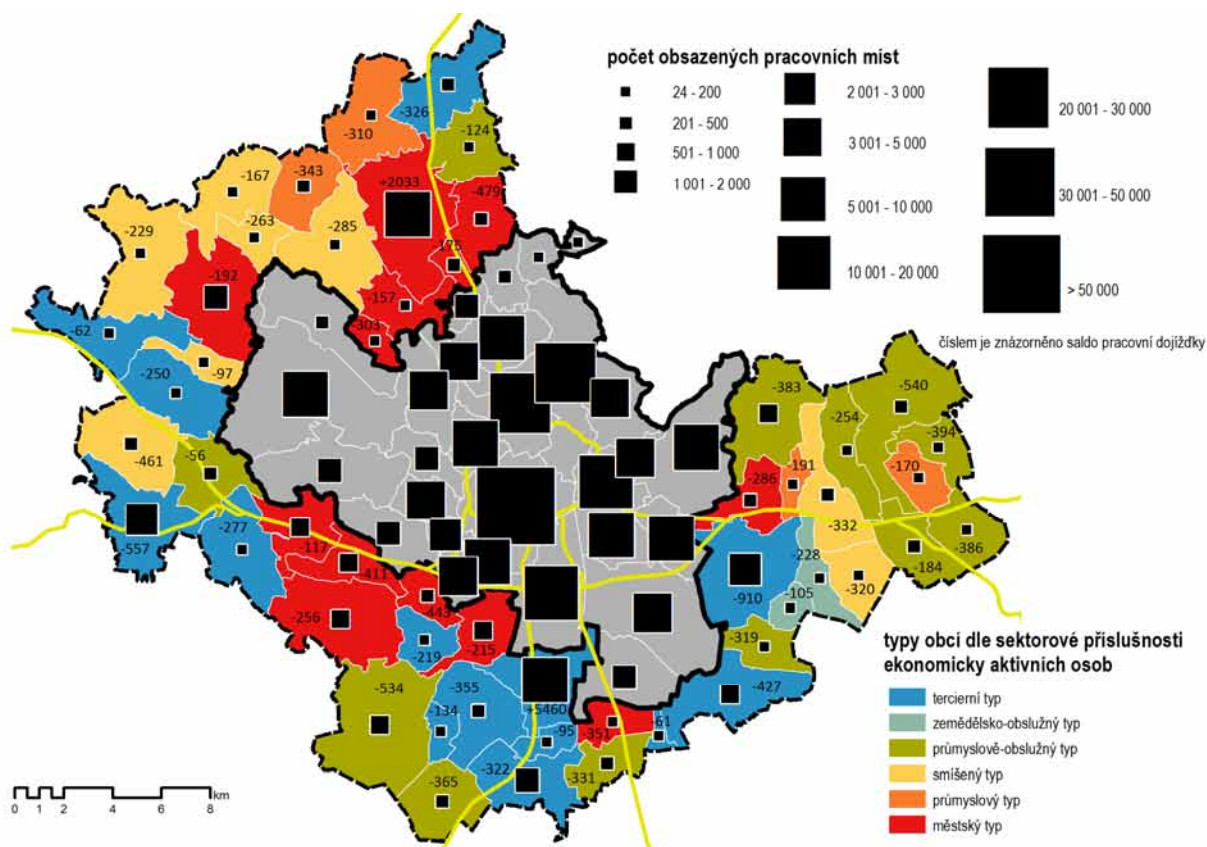
Tab. B2.6 Vybrané lokality s významnou pracovní funkcí v Brně (SLDB 2011, vlastní dopočet)

Ostatní obce v území vykazují oproti Brnu řádově nižší absolutní počty pracovních míst. Pracovní velikost přitom do jisté míry reflektuje postavení obce v metropolitním sídelním systému. Mezi významná pracovní centra v území



patří Modřice (7747 OPM) a Kuřim (7224 OPM), v pásmu okolo 2 000 pracovních míst se pak pohybují Šlapanice (2338 OPM) a Rosice (2055 OPM), Rajhrad a Veverská Bítýška pak dosahují počtu 1200 obsazených pracovních míst.

Dlouhodobý vývoj počtu pracovních míst je v území relativně diferencovaný; souvisí především s dopady deindustrializačních procesů a s lokalizací nových investic do průmyslu či služeb. Po roce 1991 došlo v řadě obcí k oslabení role průmyslových (resp. zemědělských) podniků jako hlavních zaměstnavatelů – související pokles počtu pracovních míst je dobře patrný v případě Rosic či Mokrě-Horákova (u obou obcí ubylo mezi roky 1991 a 2011 přibližně 300 pracovních míst). Do některých tradičních průmyslových center v zázemí Brna směřovaly masivní, často průmyslové, investice, které přinesly stabilizaci nebo navýšení počtu obsazených pracovních míst. Nejvyšší absolutní nárůsty počtu pracovních míst mezi roky 1991 a 2011 tak lze zaznamenat u Modřic (nárůst přibližně 3500 OPM), Šlapanic (700 OPM), Kuřimi (600 OPM), Morava, Popůvek či Rajhradu (o cca 500 OPM). V případě samotného Brna je zřetelná silná terciarizace místní ekonomiky charakteristická posílením (absolutním i relativním) role méně či více pokročilých služeb na metropolitním trhu práce. Počet obsazených pracovních míst v Brně vzrostl ve sledovaném období o přibližně 5 500.



Obr. B2.3 Schéma počtu obsazených pracovních míst, salda pracovní dojížděky a typologie obcí dle sektorové příslušnosti ekonomicky aktivních osob v obcích k březnu 2011 (ČSÚ – SLDB 2011, vlastní dopočet)

### B.2.5.2. Ekonomicky aktivní obyvatelstvo

Pro prostorovou charakteristiku trhu práce je vedle rozložení pracovních míst důležitý rovněž prostorový vzorec ekonomicky aktivního obyvatelstva. Absolutní počty ekonomicky aktivních obyvatel v jednotlivých obcích jsou v zásadě

v souladu celkovým počtem obyvatel – podíl ekonomicky aktivních na celkovém počtu obvykle bydlícího obyvatelstva se pohybuje zpravidla mezi 40 až 48 %, v závislosti na demografické situaci v obci.

Rozdíly mezi obcemi v řešeném území spočívají v diferencované sektorové příslušnosti ekonomicky aktivního obyvatelstva. Pracujeme-li s jednoduchým rozdělením na čtyři sektory (1. primér – zemědělství a těžba, 2. sekundér – průmysl, stavebnictví, 3. terciér – doprava, maloobchod, pohostinství a 4. pokročilý terciér – finanční služby, vzdělávání, výzkum, veřejná správa), lze vytvořit typologii obcí dle sektorové struktury bydlícího obyvatelstva (viz obr. B2.3). V řešeném území se nacházejí následující typy obcí:

#### A – terciérní typ

Je charakteristický nižším zastoupením priméru a sekundéru, vyšším zastoupením terciéru včetně pokročilého.

Do tohoto typu spadají mimo jiné centra osídlení Modřice, Šlapanice, Rosice, Rajhrad.

#### B – zemědělsko-obslužný typ

Vykazuje vyšší podíly ekonomicky aktivních v priméru a terciéru. V řešeném území zastoupen pouze prostřednictvím obcí Jiřkovice a Ponětovice.

#### C – průmyslově-obslužný typ

Vyšší podíly ekonomicky aktivních příslušných k sekundéru a terciéru. Typ obcí v jižní a východní části území.

#### D – smíšený typ

Typ obce s vyšším zastoupením priméru, průměrnými podíly sekundéru a pokročilého terciéru. Jde o obce převážně v západní části řešeného území.

#### E – průmyslový typ

Charakteristické je relativně vysoké zastoupení ekonomicky aktivních pracujících v sekundárním sektoru a nižší zastoupení sektorů ostatních. Jedná se o obce Malhostovice a Čebín.

#### F – městský typ

Vykazuje velmi nízké podíly primárního sektoru a velmi vysoké zastoupení pokročilého terciéru. Tento typ zahrnuje (vedle samotného Brna) především intenzivněji suburbanizované obce v zázemí metropolitního jádra, popřípadě centra osídlení (Kuřim, Veverská Bítýška).

### B.2.5.3. Dojíždka za prací

Odlisné prostorové rozložení pracovních příležitostí a pracovní síly, tj. oddělení místa bydliště a pracoviště je předpokladem dojíždění obyvatelstva za prací. Denní či týdenní pohyby ekonomicky aktivních obyvatel za prací patří mezi nejvýznamnější prostorové rutiny, na které je často časoprostorově navázána široká skupina dalších nepracovních aktivit (spotřebních, rekreačních, volnočasových, apod.).

Z obcí v území vyjíždí za prací mimo obec přibližně 48 500 osob, což představuje více než pětinu ekonomicky aktivního zaměstnaného obyvatelstva. Tato relativní hodnota je však výrazně ovlivněna Brnem, z něhož vyjíždí za prací do jiné obce pouze 10 % ekonomicky aktivních; u ostatních obcí v řešeném území neklesá podíl vyjíždějících za prací pod 60 %. Nižší podíl přitom vykazují populačně pracovní významnější obce (Kuřim, Modřice, Veverská Bítýška, Rosice, Střelice či Mokrý-Horákov), více než 85% podíl vyjíždějících za prací pak vykazují především menší obce, resp. obce s nižšími počty pracovních míst vůči počtu obyvatel či obce suburbanizované (Hajany, Ponětovice, Hvozdec, Svinošice, Omice, Malhostovice, Rozdrojovice). Dílčím indikátorem postavení obce v rámci pracovního trhu je celkové saldo pracovní dojíždky. Kladné saldo Brno činí téměř 74 000 osob; mezi další obce s kladným saldem pracovní dojíždky v území patří Modřice (cca 5500 osob) a Kuřim (cca 2000 osob). Ostatní obce v daném území vykazují saldo záporné.

Prostorový vzorec dojížděky za prací v řešeném území je bezvýhradně dominován Brnem. Z každé z dotčených obcí (vyjma Brna) směřuje hlavní pracovní proud do Brna a podíl tohoto směru na celkové vyjížděce z obce se pohybuje v obcích v území od 44 % výše. Nejintenzivnější pracovní spád do Brna vykazují obce v jeho těsném zázemí, kdy je navíc často faktor geografické blízkosti umocněn specifickou skladbou suburbanizovaných obyvatel, kteří dojíždějí za pracovními místy velkoměstské ekonomiky. Ostopovice, Šlapanice, Česká, Modřice, Popůvky, Troubsko, Moravany, Lelekovice, Kuřim, Rozdrojovice jsou obcemi, kde dojíždka do Brna tvoří více než 80 % celkové pracovní vyjížděky. Na druhou stranu obce vzdálenější od Brna, ve větší blízkosti k některému sekundárnímu pracovnímu centru, jsou s Brnem pracovní svázány méně. Malhostovice, Čebín či Moravské Knínice vykazují určitý pracovní spád ke Kuřimi, Lažánky, Chudčice či Hvozdec k Veverské Bítýšce. Z hlediska absolutní velikosti pracovních proudů je rovněž významná pracovní dojíždka směřující z Brna do (většinou větších) pracovních center v zázemí (viz tabulka B2.7).

obec bydliště	obec pracoviště	velikost proudu
Brno	Modřice	3021
Kuřim	Brno	2529
Šlapanice	Brno	2114
Modřice	Brno	1253
Rosice	Brno	1178
Brno	Kuřim	981
Rajhrad	Brno	840
Mokrý-Horákov	Brno	725
Moravany	Brno	698
Brno	Šlapanice	664
Střelice	Brno	653
Troubsko	Brno	633
Sokolnice	Brno	613
Veverská Bítýška	Brno	567
Požořice	Brno	545
Ořechov	Brno	532
Lelekovice	Brno	510

Tab. B2.7 Proudů celkové pracovní dojížděky v území větší než 500 osob (SLDB 2011, vlastní dopočet)

Z dat SLDB 2011 vyplývá, že při pracovní dojížděce mírně dominuje individuální automobilová doprava nad dopravou veřejnou. Používání osobních aut je více rozšířené mimo jiné v intenzivně suburbanizovaných obcích a rovněž v obcích vzdálenějších od Brna. Prostředky veřejné dopravy jsou atraktivnější v oblastech dobře obslužených radiálními tahy železniční a autobusové dopravy.

#### B.2.5.4. Dojíždka do škol

Dojíždka do škol je dalším z prvků každodenní mobility obyvatelstva v řešeném území. V analýze je nutné odlišit dojíždku do základních škol (dojíždka dětí ve věku 6 – 14 let) od dojížděky studentů starších 15 let, a to z důvodu odlišných prostorových vzorců dojížděkových proudů.

V případě dojížděky dětí ve věku 6 – 14 let se stále udržují územně omezené spádové oblasti místního či mikroregionálního měřítka. U celkem 33 obcí v řešeném území platí, že největší podíl zde bydlících dětí školního věku dochází do místní školy. Vyšší vyjíždka dětí do školy mimo obec (21 obcí) je ovlivněna existencí školy v obci, jejím typem (jeden či dva stupně) a v neposlední řadě také intenzitou suburbanizačního procesu. Zejména v obcích v blízkosti Brna lze vykazovat větší podíly dětí dojíždějících do brněnských škol namísto do místní školy, resp. do školy v nejbližší obci (Ostopovice, Česká, Rozdrojovice, Jinačovice, Popůvky, Moravany, Troubsko).

Jiná prostorová situace je v případě dojížděky studentů ve věku 15 a více let. V tomto segmentu školní dojížděky (především do středních a vysokých škol) je jediným významným cílem Brno. Dílčími, řádově daleko méně významnými spádovými centry jsou Kuřim a Šlapanice.

dojíždka do škol (6 -14)			dojíždka do škol (15+)		
obec bydliště	obec školy	velikost proudu	obec bydliště	obec školy	velikost proudu
Kuřim	Brno	186	Kuřim	Brno	748
Moravany	Brno	183	Šlapanice	Brno	597
Troubsko	Brno	135	Rosice	Brno	437
Popůvky	Brno	115	Modřice	Brno	366
Ostopovice	Brno	97	Střelice	Brno	274
Lelekovice	Brno	94	Vev. Bítýška	Brno	252
Modřice	Brno	84	Rajhrad	Brno	245
Šlapanice	Brno	75	Ořechov	Brno	225
			Lelekovice	Brno	207
			Troubsko	Brno	206

Tab. B2.8 Proudy dojíždky do škol v území větší než 75 osob (pro dojíždku 6-14 let), resp. větších než 200 (pro dojíždku 15+) (SLDB 2011, vlastní dopočet)